

גיד הנשה בבני נח

א. חולין צ' ע"א אף על גב דאיסור מוקדשים קדים, אתי איסור גיד חייל עלייהו, שכן איסורו נוהג בבני נח כו', אימר דשמעת ליה לרבי יהודה בטמאה דאיסור לאו, קדשים דאיסור כרת מי שמעת ליה, ועי' רש"י שקדשים יכולים לבא לידי כרת בטמא ונותר ופיגול.

ומה שאמרו בגמ' שנוהג בבני נח היינו בבני יעקב קודם מתן תורה, ובתו' כי א"ת ונימא מגו דאיתוסף איסור גיד לבני נח איתוסף נמי לישראל וי"ל דהא דנאסר לבני נח היינו דוקא לבני יעקב דקודם מתן תורה איקרו בני נח ואפילו נאסר מתחלה לכל אומות העולם הא אמר

בפ' ארבע מיתות (סנהדרין דף נט.) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח וא"כ לאחר מתן תורה שרו לכולהו לבר מישראל עכ"ל.

ובתו' מבואר שנסתפקו אם קודם מתן תורה נאסר גיד הנשה גם לבני נח ורק שאחר מתן תורה פקע האיסור מב"נ והוא רק על ישראל, או שנאסר רק לבני יעקב, והיינו שבכלל זה שכל מצוה שנאמר לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני, נסתפקו התו' אם הכוונה שד"ז נאמר מעיקרא רק לישראל, או שמעיקרא נאמר גם לבני נח ורק שאחר מתן תורה פקע מב"נ.

והנה בסנהדרין נ"ט ב' מבואר בגמ' שפריה ורביה נאמרה קודם מתן תורה ונשנית אחר מתן תורה וע"כ נאמרה רק בישראל, ובתו' שם מבואר שהשחתת זרע שהיא משום פריה ורביה לא נאסרה בבני נח, (וכן מבואר בתו' נדה י"ג א' שאיסור השחתת זרע תלי' הוא משום מצות פו"ר).

ולכא' ק' שהרי ער ואונן נענשו על השחתת זרע כמבואר בל' הכתוב פ' וישלח וכן ביבמות ל"ד ב'. וכן ק' שהרי בנדה י"ג א' כאילו מביא מבול והיינו שעונש המבול היה ע"ז דכתיב כי השחית, ומבואר שהאיסור היה גם על נכרים,

ועי' צד א' בתוס' כאן י"ל שמעיקרא נאסר גם לנכרים, ורק אחר מתן תורה פקע האיסור מב"נ ואינו אלא על ישראל, ובד' התו' כאן שאפשר שגיד הנשה נאסר גם לנכרים עד מתן תורה, צ"ע שהרי ל' הכתוב בפרשתנו פל"ב פל"ג על כן לא יאכלו בניישראל את גיד הנשה, ומבואר להדיא דקאי על בני ישראל, ועי' בנמוקי הגר"ב שהק' כן וצ"ע.

ובסנהדרין נ"ט א' כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני - לישראל נאמרה ולא לבני נח. ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דרבי יהודה.

ובר' יונה הק' שאפי' היה נאמר בסיני ל"ש לאסור לבני נח שהרי כתוב בתורה על כן לא יאכלו בני ישראל, ותו' שאין הכוונה בני נח ממש אלא בני יעקב שנשארו במצרים ולא רצו לצאת ואילו היה מצות גיד הנשה נשנית בסיני היו נאסרים בה כדין ב"נ אבל מ"מ הם מבני יעקב. ועי' בפ' בשלח ואמר בפרעה לבני ישראל ולכא' הפי' על בני ישראל אבל בתרגום יונתן כי שאמר לדתן ואבירם שנשארו במצרים, ולפי ד' ר' יונה הרי היו עוד שנשארו במצרים ויש לפי' כן הכתוב ואמר פרעה לבני ישראל.

שומן הגיד במוקדשים

חולין צ' ע"ב ת"ש העצמות והגידים והנותר ישרפו לששה עשר, והוינן בה הני גידי מאי עבידתיהו, אי גידי בשר ליכליהו ואי דאיתור היינו נותר' אלא גידי צואר, אי לאו בשר נינהו לישדינהו, ואמר רב חסדא לא נצרכא אלא לגיד הנשה, ואליבא דרבי יהודה דאמר אינו נוהג אלא באחת, אי אמרת בשלמא ספוקי מספקא ליה שפיר, אלא אי אמרת מיפשט פשיטא ליה, דהיתירא ליכליה, דאיסורא לשדייה כו', (צ"א א') רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו, דתניא שמנו מותר, וישראל קדושים נהגו בו איסור.

והנה בגמ' מבואר שגיד הנשה עצמו אין בו דין שרפה של נותר, והיינו שמכ"כ רש"י בדף צ' ע"ב אבל דלאו בר אכילה אין טעון שריפה דכתיב לא תותירו וגו' כל דקרינן ביה לא תותירו קרינן ביה תשרפו ואידך לא.

והנה כשתי' בגמ' דאיירי בשומן הגיד והרי מה"ת נאכל ורק משום ישראל קדושים נהגו בו איסור, ועי' במהרש"א שהוא משום יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשאו"ת. והנה בדין יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, נסתפקו אם הכוונה שאף שיש מצוה מ"מ רבנן אסור לקיים את המצוה ויש להם כח לזה, או שיש כח ביד חכמים לעקור את המצוה וליתא כלל להמצוה, בקובץ הערות סי' ס"ט דן בזה. ועי' בקובץ הערות שהביא בשם ס' האשכול שהביא מחלוקת בזה"ז שאסור כלאים בציצית אם יש מלקות, ופי' בקובץ הערות שנחלקו אם יש כח ביד חכמים לעקור היינו שעקרו שאין כלל מצוה וע"כ אין כאן עשה דוחה ל"ת, או שיש מצוה אלא שמ"מ רבנן מנעו מלעשות, והביא שהגר"ח אמר דאפי' אם רבנן לא עקרו המצוה עצמה אבל מ"מ כיון שאין מוטל עליו לעשות אין בזה עדל"ת.

וכי' שמד' התו' בחולין קמ"א מבואר לא כן, שכי' גבי אין עדל"ת ועשה דאף שהעשה אין נדחה אבל הלאו נדחה, והרי כאן אין מוטל עליו לעשותו ומ"מ עדל"ת, ועמש"כ בצה"ל למס' יבמות.

והנה בשלמא אם רבנן לא עקרו את המצוה הרי שיש בזה לאו דלא תותירו וא"כ יש בזה עשה דשריפה, אבל אם רבנן עקרו את המצוה ואין כאן לאו דלא תותירו, א"כ ק' למה יש בזה מצות שריפה, ומוכח לכא' שרבנן לא עקרו את המצוה אלא רק אמרו לעבור על המצוה, וע"כ חשיב שיש לאו דלא תותירו וממילא שיש מצות שריפה. והנה באמת שעיקר הדבר צ"ע שהרי שומן הגיד אינו אסור מדרבנן אלא רק משום מנהג וע"כ מבטלים מצות אכילה ועוברים על לא תותירו, ואמנם בדרבנן מצינו יש כח ביד חכמים, אבל כאן הוא חידוש שגם במנהג מצינו ד"ז.

צבא הלוי

פרט ועוללות מתורת רבנו צבי אליהו הלוי שטיינברג שליט"א

והנה בהקדמת ספר ים התלמוד על ב"ק הביא מספר ברכת שמואל בשם הרב הש"ך שאותו שמן שנתגלה ליעקב שבו יצק השמן על האבן הוא השמן שנמשחו בו כל הכלים של בית המקדש ובו נמשחו המלכים וזה היה כד השמן של אליהו ז"ל ואותו הפך נתגלה גם לבני חשמונאי ע"ש, והרי בכל אלו הדברים היו צריכים שמן זית ומוכח שהיה זה שמן זית. ועי' בס' מקור ברוך גבי נסכים דאי' במדרש שהבאר היתה מעלה להם, ודן שם אם חשיב מענבים, ע"ש.

ליקוטים יקרים – דף היומי

פסחים ה' א' רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד מכי שחית זמן שחיתה אמר רחמנא כו', והנה בדף כ"ח ילין ר' יהודה שיש לאו באוכל חמץ בע"פ מחצות מקרא דלא תאכל עליו חמץ, וכי הרמב"ם בפ"א מחו"מ שהאוכל חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום לוקה מן התורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח ולמדו מפי השמועה בפירוש דבר זה לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיתת הפסח שהוא בין הערביים, והנה בתוס' זבחים דף נ"ו א' הביאו את ש"י ר"ת דהא דיליף מקרא דדם נפסל בשקיעת החמה היינו בתחלת שקיעה אף שעדיין יום הוא עד סוף שקיעה דאילו לענין סוף שקיעה א"צ קרא ע"ז משום שכל העבודות פסולות בלילה, ובאבי עזרי קמא פ"ד ממעה"ק ה"א הביא מהגר"י שאחד שאל את הגר"ח דא"כ נמצא דאחר תחלת שקיעה אף שהוא עדיין יום מ"מ א"א לשחוט בו קרבן, וא"כ נימא דהאוכל חמץ בזמן זה לא ילקה כיון שעדיין אינו ט"ו, ומ"מ אינו זמן הראוי לשחיתת הפסח, וכן הק' בשו"ת אבנ"ז אור"ח סי' של"ג אות כ"ג בהג"ה,

וד"ז ק' לכא' גם בגמ' דיליף דאסור להשהות חמץ ב"ד אחר חצות מקרא דלא תשחט דהוא זמן הראוי לשחיתת פסח, ומנלן דאסור להשהות חמץ גם אחר תחלת שקיעה, וע"ש באבי עזרי שהגר"ח ת"י שאחר שחיתה לא אימעיט שאינו ראוי לשחיתה אלא שדם נפסל בשקיעת החמה, וא"כ באמת הוא זמן הראוי לשחיתת פסח מצד עצמו ורק שא"א לשחוט משום שיש בזה פסול ע"ש. ובאבנ"ז שם ת"י דאם בזמן רחוק מחג המצות אסור כ"ש בזמן קרוב,

והנה ה"י אפ"ל עוד דהנה בדף ס"ג ע"ב אי' דכהן המקטיר אימורי פסח על חמץ לוקה משום לא תשחט ויליף מהא דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב כו' דמי שמוזהר על לא ילין מוזהר בלא תשחט וא"כ בהקטרה שיש לא ילין יש ג"כ איסור זה ע"ש, ונמצא דקרא דלא תשחט שלוקה מי שיש לו חמץ קאי גם על הקטרה, וממילא י"ל דגם הך דינא דאסור שהית חמץ בזמן הפסח קאי גם על זמן הקטרה, וכיון דראוי להקטרה גם בלילה וכ"ש אחר תחלת שקיעה ע"כ יש בו איסור שהית חמץ, ולפ"ז אפשר דגם מה דיליף דהאוכל חמץ בע"פ לוקה משום לא תאכל עליו חמץ דקאי ג"כ על זמן שראוי להקטרה וע"כ לוקה גם אחר תחלת שחיתה.

והנה אמרתי ד"ז לכב' מו"ר הגר"א מ"מ שך זללה"ה, ואמר דאם איתא דקאי גם על זמן הקטרת אימורי פסח, א"כ הואיל וכשר להקטרה כל הלילה נימא דהאוכל חמץ בליל פסח ילקה ב', חדא משום האוכל חמץ בפסח, ועוד משום אוכל חמץ על הפסח דמיניה ילפי' לאו בע"פ וה"נ גם בליל פסח כיון שראוי להקטרת אימורים ילקה מה"ט, ומוכח דלא קאי על זמן הקטרה אלא על זמן שחיתה. (ובאמת שמבואר בדף נ"ט ב' שאין מקריבין אימורי חול ביו"ט וא"כ אימורי פסח אין מקריבים אותם בליל פסח, אלא שנפ"מ אם חל ע"פ בשבת שאימורי שבת קריבים ביו"ט, וע"ז קאי קרא דלא ילין לבקר זבח חג הפסח).

וביותר שברש"י סוכה מ"ד א' מבואר שעל מנהג אין לאו דלא תסור, (ובחי' מרן רי"ז הלוי ה' ברכות הביא מד' הרמב"ם בהקדמתו שכי' וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור כמו שראו ב"ד של אותו הדור, לפי שאסור לסור מהם שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל עכ"ל, ומבואר שגם על מנהגות יש לאו דלא תסור, וכ"כ להדיא בפ"א מהל' ממרים ה"ב וז"ל אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה וכו' ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות וכו' ואחד דברים שעשאום סייג לתורה וכו' והן הגזרות התקנות והמנהגות כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצות עשה לשמוע להן והעובר על כל אחד מהן עובר בל"ת הרי הוא אומר עפ"י התורה אשר יורוך אלו התקנות והגזרות והמנהגות עכ"ל. והשתא לרש"י שאין לא תסור במנהג ק' יותר שבמנהג עקרו ד"ת, ועי' שפת אמת פסחים דף פ"ג.

ובמק"א כ' להק' כן על מה שביו"ט שני אין מניחים תפילין, והרי בזה"ז שבקאי'ם בקביעה דירחא ומבואר בשו"ת הרשב"א סי' ס"א שהוא משום יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשו"ת, והרי יו"ט שבזה"ז הוא משום מנהג וכמבואר בתו' סוכה מ"ד ב' ע"פ הגמ' בביצה ד' ב', ובר"ן סוכה שם נ' שהוא תקנה גמורה, והשתא אם הוא מנהג איך מהני לבטל מצות תפילין.

[אולי יש לחלק שאף אם בכל מקום שיש כח ביד חכמים עקרו את המצוה עצמה, אבל במקום שהוא רק מנהג לא עקרו את המצוה עצמה אלא ר' עמרו לעבור על המצוה, וע"כ כאן שהוא רק מנהג לא עקרו את לאו דלא תותירו וע"כ יש מצות שריפה, אבל ק' לחלק כן]. שו"ר במנ"ח מצוה ה' שכי' תחילה ששומן הגיד כיון שנוהגים שלא לאכלו ע"כ חשיב דבר שאינו עומד לאכילה וע"כ אינו בכלל ואכלו את הבשר, ושוב כ' שא"כ ק' למה צריך שרפה שהרי מה שאינו עומד לאכילה אינו צריך שרפה, אלא ע"כ משום יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשו"ת, וע"כ י"ל דאף שעקרו שלא יאכל מ"מ לא עקרו לענין שריפה, ועדיין יש להעיר כהנ"ל.

ות"י המאוה"ג **רבי אהרן רוטשילד** דהיכא שעיקר התקנה היתה לעקור מצוה וכמו שלא ליטול לולב ושלא לתקוע בשופר בשבת, בזה אפ"ל שעקרו את המצוה עצמה, אבל בשומן הגיד עיקר התקנה אינה לענין מצוה אלא אף בחולין אין לאכול את שומן הגיד, וגם במקום שיש מצוה כמו קדשים אסרו ד"ז, ובה"ז י"ל שאינו אלא איסור ולא עקירת המצוה.

שמן של נס

ויצק שמן על ראשה [כ"ח י"ח] ובתרגום יונתן ואריק משחא על רישה, ובפ' וישלח ל"ה י"ד ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן, ובתרגום יונתן "ואריק עלה משח זיתא", וצ"ב למה רק שם כ' שהיה שמן זית וכאן כ' שמן סתם, וי"ל שהרי אליפז רדף אחריו להרגו ונטל כל מה שבידו כמבואר ברש"י כ"ט י', וא"כ מאין היה לו שמן, אכן ברמב"ן פסוק י"ז הביא מפירקי דר"א "וירד לו שמן מן השמים ויצוק עליה שנאמר ויצוק עליה שמן", ולפ"ז י"ל ע"פ המיוחס להגר"ח דשמן של נס לא חשיב שמן זית, וע"כ דן בשמן של נס חנוכה למה חשיב שמן זית (עי' בס' אסופות רבינו חיים הלוי שיש אומרים שהגר"ח לא אמר ד"ז), ולפ"ז א"ש דכאן לא תרגם יונתן משח זיתא כיון שהיה שמן מן השמים ולא היה שמן זית. כן אמר לי מו"ר רבנו הגר"ד לנדו.